

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE İLETİŞİM BECERİLERİNİN ÖNEMİ

Şafak Öztürk

Çocuk G. ve Eğitimi Uzmanı, Ankara Ü., E.P.
Ö., Güzel Sanatlar Eğitimi Doktora Öğrencisi

Özet:

Bu makale öğretmen eğitiminde iletişim becerilerinin yeri ve önemi üzerine bir inceleme yazısıdır. Aslında, bütün insan ilişkileri içinde temel bir yeri olan iletişim becerileri bilgisinin, öğretmen eğitimi için ne kadar gerekli olduğu çeşitli kaynak ve araştırma örneklerinin incelenmesiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Önce, iletişim konusuna genel bir giriş yapılmış daha sonra, bunun öğretmen eğitimindeki bağlantısına çeşitli araştırma bulguları da sunulmuş gösterilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak, iletişim becerileri bilgisinin öğretmenin çocuklarla ilişkilerinde onun alan bilgisi kadar iyi bilmesi gereken bir konu olduğu ve üniversitelerde özellikle de, öğretmen yetiştiren bölümlerde konulması gereken bir ders olduğu ifade edilmiştir.

Abstract:

This article is an analysis on the importance of communication skills in teacher education and training. After a general explanation of communication skills by using some examples of research and sources, the communication skills, which are fundamentals between human relations, is stated as an important component on teachers education and training.

KeyWords: Teacher education, effective communication skills (Pre and primary school)

1. GİRİŞ

Günümüz artık 20 inci yüzyılın yüksek teknolojik ve endüstriyel gelişmeleri ile dolup taşan, insanları daha mutlu ve refah bir yaşama doğru götürmeye çalışan bir uzay çağıdır. Küçük yörelerden büyük yerleşim yerlerine doğru olan göçler, büyük metropolitan kentlerin oluşmasını gerekli kılmıştır. Ancak, bu yüksek teknoloji ve büyük kentsel yaşam bizleri ne kadar mutlu ve refah kılmaktadır? Çoğu zaman şunun söylendiğini çok duyarız; "küçük yerlerde insanlar birbirine daha yakın, daha sıcak ama şehirde; insanlar hep birbirine soğuk".

Gerçekten de bu genellikle böyle olmuştur. Acaba yüksek teknolojide yaşayanlar gerçekten mutluluğu bulmuşlardır mıdır? Galiba bu biraz böyle olmamaktadır. Çünkü, insanlar günümüzde teknolojinin bir dez avantajı olarak kendi gibi olmayı, kendini tanımayı; doğayı, insanları, hayvanları, çiçekleri sevmeyi; birbirlerini anlamaya ve güvenmeye çalışmayı unutmaktadırlar. İnsanların birbirleriyle olan iletişiminin niteliğinin artması ile birlikte insanlar birbirlerine belki daha çok güvenip yüzlerindeki "maskeleri" çıkaracaklar ve kendi benlikleri ile olmayı kabullenip bizlere öylece görüneceklerdir.

Bu makalede, insanlar arası iletişimin eğitimdeki önemli yerinden yola çıkarak, öğretmenlerin eğitiminde iletişim becerilerinin yeri nedir?, önemli midir yoksa önemsiz midir?. Bu konu üzerinde durulacaktır.

2. İLETİŞİM'E GENEL BİR BAKIŞ

Hepimiz bir toplum içinde yaşadığımızı göre kişiler arası iyi ilişkiler bizim için bu toplumda yer alabilmede gerçekten önemlidir. Ancak iletişim kurabilmek bazen gerçekten kolay olmamaktadır. Çünkü çevremizdeki insanların her birinin farklı kişilik yapısı vardır. Herbirine göre iletişimi ayarlamak gerçekten zordur.

İletişim doğrudan bir süreç olarak görülebilir. Bizler hemen her gün birbirimizle konuşarak, mektuplaşarak, telefonlaşarak hatta kızıdığımız veya üzüldüğümüz zaman işaretler, jestlerle iletişim kurma çabası içinde değil miyiz zaten?. O zaman iletişim olgusunu incelemek nereden kaynaklanmıştır? Bu sorunun cevabı, hepimizin çoğu zaman iletişim içinde bulunmamız ve iletişimin toplum yaşamı içinde kaçınılmaz gerekliliğinin altında yatmaz mıdır?. Çünkü ancak bu sayede düşüncelerimizi insanlara anlatabilir veya onları anlamaya çalışırız. Söylemek istediğimiz şeyi düşünüp onu en iyi şekilde ifade etmek, doğru ifadeleri bulmak, karşımızdakinin onu en doğru biçimde algılayabilmesini sağlamak, verilen cevabı algılamak iletişim sürecinin en önemli can damarlarıdır. Üstelik her aşamada yanlış gitme olasılığı da mümkündür (1).

O halde iletişim ne demektir? Bunun tanımını çeşitli yazarlar şöyle dile getirmektedir:

"İletişim, iletilmek istenen materyalin, ilgili herkes tarafından tamamen anlaşılabilmesi amacı ile bilgi, kanaat ya da düşüncenin, yazı, konuşma ve görsel araçlarla veya bunların bir arada kullanımıyla iletilmesi, alınması veya değiştirilmesidir" Stuart Sillars (1).

"İletişim, bilgi üretmek, aktarmak ve anlamlandırma sürecidir" Üstün Dökmen (2).

"Davranış değişikliği meydana getirmek üzere fikir, bilgi, haber, tutum, duygu becerilerin paylaşılması sürecidir" Deniz Deryakulu (3).

"Birçok değişik anlamlardaki kullanımına karşın iletişim deyince akla ilk gelen genellikle insanlar arası iletişim ve bu amaçla kullanılan araçlardır" Merih Zillioğlu (4).

"İletişim aslında hem kişisel, hem de toplumsal bir süreçtir. Bir başka deyişle, iletişim, iki kişiyi

ilişki içine sokan psikososyal bir süreçtir” Doğan Cüceloğlu (5).

İletişimin yukarıdakilere benzer daha pek çok tanımı bulunmaktadır. Ancak tüm bu tanımlarda ortak olan şeyler vardır. Bunlar: İletişimin iki ya da daha çok kişi için olduğu, bir süreç olduğu, içinde bir ileti, mesaj olduğu ve çoğunlukla bunu bir araç vasıtası ile sunulduğudur. Bu araç bazen bir bakışla, bazen konuşma, bazen telefon ile olabilmektedir.

İletişim, nitelikleri açısından çok değişik şekilde sınıflandırılabilir. Ancak değişik kaynaklarda bu sınıflandırma değişik şekilde olabilmektedir. Genel olarak iletişimi aşağıdaki biçimde sınıflandırabiliriz:

A-Toplumsal ilişkiler sistemi olarak iletişim,

B-Grup ilişkilerinin yapısına göre iletişim,

C-Kullanılan kanallara göre iletişim,

D-Kullanılan kodlara göre iletişim,

E-Zaman ve mekan boyutuna göre iletişim

(4).

Buradaki sınıflandırma genel olarak tümel anlamda bize iletişimi sunmaktadır. Bir mesajın amacı ile iletilme türü arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bunun sonucu olarak, iletişim ortamı yani fikirlerin, düşünce veya duyguların iletim biçiminin dikkatli ve özenli olarak seçilmesi gerekmektedir. İşte mesajımızı iletirken hangi iletişim biçiminden yararlanacağımızı belirlemek için bize yardımcı olabilecek bazı faktörler vardır. Bunlar kısaca şunlardır:

1. Güvenilebilirlik; Mesajın alınıp alınmayacağından emin olmamız gerekmektedir.

2. Alıcı; İletişim ortamı seçilirken alıcı unsurunda göz önüne alınmalıdır. Örneğin çok önemli bir konuyu grup içinde konuşursak alıcı için bu utandırıcı mı olur yoksa bireysel olarak konuşmak daha mı doğrudur.

3. Alıcı ile olan İlişkiniz; Örneğin iş yerinde değişik insanlarla birlikte oluruz. Bazı insanlar bizim üstümüzde bir yetkiye sahipken bazıları bizimle aynı düzey ve koşullarda olabilir. Dolayısıyla bazen birilerine bağımlıyken bazen de birileri bize bağımlı olabilir. Onun için bazen işe yeni başlayan birini cesaretlendirmek gerekirken, bazen de disiplin önlemleri ve karalar almamız gerekebilir.

4. Formalite; Bazı iletişim çeşitleri mutlak resmi olmak zorundadır. Bazılarında ise tam tersi olabilir.

5. Amaca Uygunluk; İletişimde neyi gerçekleştirmek amacındayız? Hangi yöntemi kullanacağımızı seçmeden önce bunu düşünmeli ve istediğimiz işi insanlara yapmalarını sağlamak için ne tür bir ilişki kuracağımıza karar vermemiz gerekmektedir.

6. Sırdaşlık İlkesi; Bazı mesajlar belli bir sır içerir ve sadece alıcı tarafından alınması gerekir. Bu da önemli bir faktördür.

7. Maliyet; Bazen bir mektup uygun ücretli olurken bazen bir telefon daha uygun maliyette bir araç olabilmektedir.

8. Hız; Bazı mesajlar çok çabuk, muhtemelen telefon veya kişisel görüşme şeklinde ulaştırılması gerekmektedir (1).

Tüm bu faktörler bizim bir iletişim türünü diğerine tercih etmemize neden olmaktadır. Sonuç olarak kısaca şöyle diyebiliriz ki; iletişim yaşamın tüm etkinlikleri ile bağlantılıdır ve bu yüzden her an her yerde vardır. Toplumsaldır ve anlamların paylaşımıdır; temel amacı da insanın çevresi üzerinde etkili olma isteğidir ve değişik boyutlarda gerçekleşmektedir (4).

Buraya kadar “iletişim” hakkında genel bir bilgi verildi. Bundan sonra, asıl konumuz olan öğretmen eğitiminde iletişimin yeri ve önemi nedir?, nasıldır?, olmalı mı yoksa olmamalı mı?, olmalı ise nasıl gerçekleştirilmelidir? gibi sorulara yanıt vermeye, açıklanmaya çalışılacaktır.

3. ÖĞRETMEN EĞİTİMİ VE İLETİŞİM:

Bir toplumda yaşamak için insanlarla olan iletişimimizin ne kadar önemli olduğu yukarıda vurgulanmıştı. Bu durum tabii ki eğitimi de önemli ölçüde etkilemektedir. Hepimizin de bildiği gibi çocuklarımızın sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri onların küçük yaşta eğitimleri ile doğrudan ilgilidir. İlk eğitim ailede başlarken daha sonra uzunca bir süre çocuklarımız öğretmenlerin elinde kalmaktadır. Dolayısıyla, anne-babadan sonra gelen en önemli eğitimci öğretmendir. Onun için öğretmenin görevi son derece büyüktür. “İnsan” ile uğraşan ve geleceğin sağlıklı nesillerini yetiştirecek olan öğretmenlerin öncelikle sağlıklı bir ruh yapısına sahip olmaları gereklidir. Çünkü öğretmenlik mesleğinde sadece alanıyla yeterli bilgiye sahip olmak önemli değildir. Özellikle okul öncesi ve ilkökul çağı çocuklarını yetiştiren öğretmenler çocuklar için anne babadan sonra gelen en önemli kişilerdir ve onların en ufak yanlışları çocukları olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir. O nedenle, öğretmen sağlıklı ruhsal davranışlar sergileyerek çocuklara sevgiyle yaklaşmalıdır.

Çocukların öğretmenlerin verdiği bilgilerin yanısıra, gösterdiği tutum ve davranışlardan da etkilendiği yapılan bazı araştırmalarla belirlenmiştir. Örneğin Allport, öğrencinin kişiliğinin gelişiminde öğretmenlerin ne ölçüde etkili olduğunu belirlemek amacı ile yaptığı bir araştırmada öğretmenin her hangi bir durumda söylediği bir şeyin, öğrencinin kişiliğinde ve belleğinde silinmez bir etki yaptığını bilmeleri gerektiğini belirterek öğrenciler üzerinde öğretmen davranışlarının etkisini vurgulamışlardır (6). Onun için öğretmenin çocuklarla kuracağı “iletişim”in niteliği çok önemlidir. Doğru iletişim, sağlıklı bir neslin yetişmesinde önemli bir faktördür. Yüksek

Öğretim Kurumu'na bağlı Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi biriminin "Öğretmen Eğitimi Dizisi" adı altında çıkardıkları yayınlarında öğretmenlerde bulunması gereken yeterlilikler başlığı altında "iletişim kurma" ve "sınıf yönetimi ve öğrencilerle ilişkiler" şeklinde maddelerle iletişimin önemini vurgulamak istercesine yeterlilik düzeyleri arasında bunları da belirtmişlerdir(7).

İletişim bir öğretmenin eğitiminde niçin yer almalıdır gibi bir soru aklımıza geldiğinde, bu öncelikle şunun için gereklidir ; öğrenme olayı öğrencilerin çevresi ile iletişimi ve etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Öğrenme sırasında öğrenci, öğretmen ve onun düzenlediği çevre ile etkileşimde bulunur. Bu etkileşimin temelinde de öğretmenin bir konu ile ilgili kendisinde bulunan ve daha önceki yaşantıları yoluyla kazanmış olduğu ilgi, tutum, fikir ,uygu, düşünce ve beceriler gibi bilişsel,duyuşsal,devinişsel davranışları öğrencileri ile paylaşması yani bu davranışların öğrencide de oluşmasını sağlaması yatmaktadır. Bir öğrenme durumunda, öğretmen - öğrenci arasındaki bu iletişimin nasıl gerçekleştiği öğrencinin kişiliğinin yanında başarısını da etkiler. Dolayısıyla öğretme - öğrenme süreçlerinin etkili ve verimli oluşu ideal bir iletişim ortamında gerçekleşmesiyle oluşur. Bir öğretmenin etkinlik ve etkililik derecesi, gerçek anlamda o öğretmenin öğrencileriyle iletişim kurmada gösterdiği becerinin düzeyi ve çeşitliliğine bağlıdır. Ayrıca, öğrencinin dersi sevmesi ve çalışma alışkanlığı kazanması da yine öğretmen-öğrenci iletişimi ile doğru orantılıdır. Ancak bu, öğretmenin eğitimci yeteneğinin yanısıra kişiliği ve anlayışıyla da ilgilidir. İletişim ve öğrenme arasındaki bu ilişki eğitimde öğrenme ve öğretmeyi iletişim açısından analiz etmeyi gerektirir. Çünkü, öğretme-öğrenme süreçlerinin etkililiği ve başarısı bu süreçlerde kullanılacak iletişimin etki ve başarısına bağlıdır(3).

Öğretmen eğitiminde iletişim becerilerinin önemini vurgulamak üzere araştırmalar yapılmaktadır. Bunlardan bazılarına değinilecek olursa şöyle birkaç örnek gösterilebilir:

Lambert ve De julio 1977 yılında Charkuff tarafından geliştirilen Human Research Development programı kullanılarak yapılan bazı araştırmaları özetlemişlerdir. Bu araştırmaların birinde eğitilmiş uzmanlar bu programı öğrencilere uygulamışlar ve sonuçta öğrencilerin, ebeveynlerin, okul personelinin ve öğretmenlerin kişiler arası iletişim becerilerinin anlamlı düzeyde arttığı bulunmuştur (8).

Hoover ve arkadaşları (1988) yaptıkları bir çalışmada öğretmen adaylarını denetleyen öğretim elemanlarının iletişim becerileri, bağdaşım içinde olması, empati, saygınlık, koşulsuz olumlu ilgi gibi kişilik niteliklerinin denetlenen öğretmen adayları üzerinde olumlu etkileri olduğu bulunmuştur(9).

Abacı (1995), Egan ile Nottingham'ın İnsan İlişkileri, Beceri Eğitimi modellerinin etkililiğini araştırmıştır. Her iki eğitim modelinin öğrencilerin kendini kabul, kendini gerçekleştirme ve kendine saygı düzeylerine olan etkisini incelemiştir. Sonuçlara göre, her iki modelin de etkili olduğu; kendini kabul, zamanı iyi kullanma, desteği içten alma ve toplam puanlarda anlamlı bir artış olduğunu ve ayrıca hoşnutsuzluk düzeyinin düştüğü belirlenmiştir. Bunun yanında Korkut'un (1996) lise öğrencileriyle yaptığı bir deneysel araştırmasında deney grubuna on hafta süreyle İletişim Becerileri Eğitim Programı uygulamıştır. On hafta sonunda, İletişim Becerileri Eğitimi alan deney grubu ve eğitim almayan gruba ya da kontrol grubuna ön test/son test ve İletişim Beceri Değerlendirme ölçeği uygulanmıştır. Sonuçlara göre iletişim becerilerinin anlamlı olarak arttığı bulunmuştur(10).

Witt ve arkadaşlarının (1991) yaptıkları bir çalışmada Amerika'daki tüm eyaletlerde sözel iletişim yeterlilik düzeylerini belirlemişler ve sonuçlarda eyaletler arasında bu konuda eksiklikler olduğunu rapor etmişlerdir. Bunun için de öneriler dile getirmişlerdir(11).

O halde son olarak da iyi bir öğretilerde bulunması gereken niteliklere genel olarak bir bakarsak şunlar söylenebilir:

- * Üst düzeyde bilişsel organizasyon,
- * Alçak gönüllülük,
- * Üst düzeyde arkadaşça ve yakın ilişki kurabilme,
- * Üst düzeyde kavrayabilme yeteneği,
- * Diğer kişilere karşı koruyucu ve sevgi dolu olan,
- * İşini hazırlarken üst düzeyde ve detaylı bir şekilde yapan,
- * Başkalarını sevmek, koruma ve yardımcı olmada üst düzeyde çaba gösteren,
- * Duygusal duyarlılığı fazla gelişmiş,
- * Kendi ile barışık,
- * Başkalarının hatasını yüzüne vurmeyen,
- * Sabit davranış ve fikirde olmayan,
- * Kendini çok fazla riske sokmayan kişidir(12).

Bütün buraya kadar anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, öğretmen ve öğrenci arasındaki "iletişim" in niteliği o kadar çok önemlidir ki, bu iyi bir öğretmenin nitelikleri arasında da yukarıda değinilmiştir. O halde öğretmenin öğrencisi ile iyi bir iletişim kurması nasıl olacaktır, bundan sonra bu konulara değinilecektir.

3.1. Öğretmen Eğitimi'nde İletişim Becerileri:

Bir çocuğun okulu sevmesi, okulda başarılı olabilmesi için en büyük iş aile ile birlikte öğretmene düşmektedir. Çocuğun okula ve derslerine motive olması öğretmenin onunla kuracağı iletişim becerisine dayanmaktadır. Doğru araçla doğru açıdan iletişim kurabilen öğretmen çocuğu daha kolay kazanacaktır. Öğretmenin

çocukla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi için bazı iletişim ilkelerini bilmesi gereklidir. Öncelikle bu ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Her bireyin farklı değerleri ve özellikleri olduğuna inanmak ve iletişim sürecinde koşulsuz olumlu ilgi göstermek,
2. Karşımızdakini olduğu gibi kabul etmek,
3. Her bireyin kendi problemini kendisinin çözme gücüne inanması,
4. Maske takmadan, herkesin kendini olduğu gibi göstermesi (saydamlık),
5. Duygu, düşünce ve davranışların tutarlı olması (bağdaşım),
6. Kendisini karşısındakinin yerine koyup, onun sorununa onun gibi bakabilip, hissedebilmesi (empatik anlayış),
- 7- Yukarıdaki bu ilkelerin her hangi bir iletişim durumunda birarada olması.

Bu ilkeleri göz önünde bulunduran bir öğretmen iletişim kurulmasına hem ortam hazırlamış olacak hem de iletişim kurulacak olan birey daha rahat edip, kendini ifade etmesi daha kolay olacak ve kendini daha iyi tanıyacaktır(10). Bunların yanında aynı zamanda iyi iletişim kurmak için bazı koşulların sağlanması gereklidir. Bunlar şöyledir:

1. Dikkati Vermek:

İletişim kurmada öncelikle karşımızdaki insanı dikkatlice dinlememiz yani o an tüm dikkatimizi ona vermemiz gereklidir. Böylece karşımızdaki kişi onu dinlediğimizi hissedecektir. Zaten normalde de birisini dinlerken aynı anda başka bir iş yapamayız. (Bu araştırmalarda da gösterilmiştir). Yapsak bile karşımızdakini önleyemeyiz. O yüzden o an herhangi başka bir işle meşgul olmamalıyız.

2. Vücut Duruşu:

Burada kendimize rahat bir oturuş pozisyonu bulmamız gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak unutmamalıdır ki her rahat oturuş pozisyonu uygun olmayabilir. Bir kere her şeyden önce yüzümüz karşımızdakine dönük olmalı ve sırtımızı bir yere dayayarak rahat bir şekilde oturmalıyız. Vücut duruşunda kısaca şunlara dikkat edilmelidir:

- a- Kendimize uygun olan ve yüzyüze olabileceğimiz bir pozisyon belirlemeliyiz,
- b- Karşımızdaki kişi ile konuşurken mutlaka göz kontağı kurmalıyız, ancak bu gözünü dikip bakma şeklinde olursa rahatsız edici olabilir. Dışarıya veya başka yere bakmak da ilgilenmediğimizi düşündürülebilir. Yumuşak göz kontağı, zaman zaman gözün hareket ettirilerek odaklanması bize daha çok yardımcı olacaktır.
- c- Arada masa, sandalye gibi fiziksel engeller olmamalıdır.
- d- Rahat nefes almaya çalışılmalıdır.

3- Minimal Cesaretlendirme ve Sessizlik:

Bazen karşımızdakini çok küçük de olsa birşeyle ödüllendirme ona cesaret verebilir ve ayrıca iyi bir iletişim için yine sessiz, sakın bir ortam en idealidir.

4-Açık ve Kapalı Sorular:

Hepimizin de bildiği gibi öğretmenler soru sorma yöntemini çok kullanırlar. Ancak öyle sorular vardır ki sınıf içinde sorulamayabilir. O nedenle öğretmenin soruyu nerede ve nasıl soracağını iyi ayarlamalıdır.

5-Gerçek Anlamın Yansıtılması:

Doğru biçimde empati kurma gereklerinden birisi de karşımızdakinin bize söylediği şeyin altında yatan ifadeyi geri iletme. Rogers bunun uygulanmasında oyunun burada önemli yer teşkil ettiğini belirtmiştir. Oyun ile bunu yapabilmek hem daha rahat dinlemeyi sağlar, hem de kişi karşısındaki tarafından hiç yargılanmayacağına bilincinde olarak cevap verecektir.

6-Duyguların Açıklanması:

Bu da tıpkı söylenmek istenenin yansıtılması gibi duyguların yansıtılması olarak ifade edilebilir. Bir önceki maddede olduğu gibi burada da yansıtmadan evvel karşımızdakinin duygularını çok iyi anlamamız gerekir.

7- Kendini İfade Etme: Burada da öğretmen öğrenciye onu anladığını onun değer yargılarına ve bilgilerine güvendiğini hissettirmelidir ki onlar kendilerinin fikir,duygu,düşüncelerini tüm dürüstlükleri ile dinlemeye arzulu olduklarını görsünler(13).

İletişimi etkileyen bazı etmenler vardır. Thomas Gordon "Etkili Öğretmenlik Eğitimi" isimli kitabında bu etmenleri şöyle sıralamaktadır:

- 1.Emir vermek,yönlendirmek: Bu türden iletiler öğrenciye duygularının önemsiz olduğunu düşündürür. Yani öğretmenin öğrencinin karar verme yeteneğine güvenmediğini göstermektedir.
- 2.Uyarma,gözdağı vermek: Bu tür ileti de tıpkı yukarıda olduğu gibi bir anlam taşır ancak burada söze de dökülme mevcuttur.
- 3.Ahlak dersi vermek. Burada da dış otoritenin ve zorunlulukların gücü öğrenciye karşı kullanılır. Ahlak dersi veren iletiler öğrenciye, öğretmenin onun yargısına güvenmediğini gösterir.
- 4.Öğüt vermek,çözüm ve öneri getirmek: Bu türden bir ileti de öğretmenin, öğrencilerin sorunlarını kendi kendilerine çözebilme yeteneği olmadığına inandığını gösterir.
- 5.Öğretmek,nutuk çekmek, mantıklı düşünceler önermek: Öğretmen-öğrenci ilişkilerinde sorun olmadığı dönemlerde bu tür iletiler kabul edilebilirken sorun olduğu zaman kabul edilmemektedir.
- 6.Yargılamak,eleştirme,suçlamak,aynı düşüncede olmamak: Benlik kavramı öğrencide onu yetiştiren kişiler tarafından biçimlendiği için olumsuz değerlendirmeler çocuğun benlik saygısının zedelenmesine neden olur ve karşı eleştiri için onu kıskırtır .
- 7.Övmek,aynı düşüncede olmak, olumlu değerlendirmeler yapmak: Olumsuz değerlendirmede olduğu gibi olumlu

değerlendirme de zararlı olmaktadır. Öğrencinin öz imgesine uymayan olumlu bir değerlendirme kızgınlık uyandırabilir.

8.Ad takmak,alay etmek: Bu tür iletiler kesinlikle öğrencinin benlik imajları üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

9.Yorumlamak,analiz etmek,tanı koymak: Bu tür iletiler de öğrenciye,davranışının nedenlerinin öğretmeni tarafından bilindiğini anlatır.

10.Güven vermek, desteklemek, avutmak,duygularını paylaşmak: Yüzeyde bu tür iletiler sorunlu öğrenciler çok yararlıymış gibi görünür,ama gerçekte böyle değildir. Öğrencinin sorunlu olduğu bir dönemde bu tür iletiler öğretmenin onun duygularını değiştirmek istemesi ya da onun anlaşılmadığını düşündürebilir.

Tüm bunların ışığında iletişim kurmayı kolaylaştıran ve aynı zamanda öğretmenin de kullanabileceği iletişim yollarına kısaca değinecek olursak;

1.Edilgin (pasif) Dinleme:Bu yöntemde sessiz kalınarak çocuğun konuşmasına devam etmesi için motive edilir ancak bu her zaman iletişim gereksinimini karşılamamaktadır. Çünkü zaman zaman çocuğa geri iletim (feed back) de yapılması gerekir.

2.Kabul Tepkileri: Bu, öğretmenin öğrenciyi dinlediğini, dikkatini verdiğini gösteren bir tepkidir. Nispeten edilgin dinlemeden daha iyidir. Ancak bu da öğretmenin kabul ettiğini,gerçekten anladığını göstermez.

3.Kapı Arayıcılar ve Konuşmaya Çağrı: Öğretmenin öğrencileri dinlediğini ve danışman olmak istediğini göstermede etkilidir. Özellikle başlangıçta öğrencinin bir sorunuyla ilgili ipucu aldıktan sonra daha faydalıdır.Öğrencilerin sorunlarını paylaşmada yardımcı olur. Ancak, öğrencide kabul edilme, anlaşılma ve sıcak duyguların uyandırılmasında etkili değildir. Konuşmaya çağrı, öğrenciye konuşması için kapı aralar.

4. Etkin Dinleme (Geri iletisi):

Öğrencilere düşüncelerinin saygıyla karşılandığı,anlaşıldığı ve kabul edildiği duygusunu verir. Gerçek ve altta yatan sorunların tanımlanmasını kolaylaştırır. Sorun çözme olgusunu başlatıp sürekliliğini sağlar, ama çözümü öğrenciye bırakır. Öğretmenle, öğrenciyi daha fazla karşılıklı anlayış ve saygının olduğu bir ilişki içine sokar ancak güven, eşduyum, ve kabul yoksa etkin dinleme mekanik ve yapmacık olucaktır (14).

Etkin dinleme, konuşan bireyin sözlerini açarak, tekrar etmekten ibarettir. Etkin dinlemede verilen sözel mesaj,aslında yetişkinin mesajından oluşmaz. Sadece çocuğun bir önceki sözünü yansıtır ve tekrarıdır. Pasif dinlemeden farklı olarak, alıcı duyduğunu yansıtır ve gönderenin sözünü anladığını, dinlediğini kanıtlamaktadır. Ancak, mesajın anlamı değişmeden,kendi sözleriyle tekrarlar. Örneğin:

Çocuk: "Ondan nefret ediyorum! Hiç dürüst değil."

Öğretmen: "Dürüst olmadığı için ondan nefret ediyorsun." gibi.

Burada ayrıca etkin dinlemede yapılan hataları da belirtmekte fayda vardır.

1.Çocuğun dediklerini aynen tekrarlamak yanlıştır,
2.Etkin dinleme yönteminin iletişimin sonuna kadar sürdürülmemesi metodun etkisiz kalmasına neden olmaktadır.

3.Öğretmenin çocuğun duygularını tam olarak anlamadan onları dinlemeleri etkin öğrenmeyi yetersiz kılmaktadır.

4.Etkin dinlemenin uygunsuz zamanlarda kullanılması iletişimin oluşmasına engel olacaktır.Çünkü çocuk bazen duygularını açmak istemeyebilir (15).

Gerek etkin dinlemede gerekse genel olarak iletişim becerileri konusunda bir kavram öne çıkmaktadır.O da "empati" kavramıdır.Empati, belki de iletişimi temel direği olduğu için kısaca bu konuya da değinmekte fayda vardır.

3.2. Empati Kavramı Üzerine :

Empati eski yunanca "empathia"dan gelmektedir. Empati,karşıdaki bir nesneyi algılamada ortaya çıkar.Lipps 1897'den sonraki çalışmalarında, insanların algılanması sırasında empatinin oluşabileceğinden söz etmiştir. Lipps 1903 yılında yayımlanan bir makalesinde üç tür bilgiden söz etmektedir: 1- Nesnelere ilişkin,2- Kişinin kendisine ilişkinin, 3-

Diğer insanlara ilişkin bilgilerdir. Üçüncü tür bilgiyi elde etmek de empati yoluyla olmaktadır. Yani bir insan diğer bir insana kendisini yansıtarak, iç taklit yoluyla onunla paralellik kurarak, onu anlamaya çalışır. İşte bu yaşantıya da empati adı verilmektedir. Bu yolla insanlar ,karşısındakinin iç dünyasını tanıma şansına sahip olurlar. O halde genel bir tanımlamayla empatiyi şöyle tanımlayabiliriz: Bir kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletme sürecidir. Buradaki empati tanımı üç öğeden oluşmaktadır:

1- Empati kuran kişi, kendisini karşısındakinin yerine koyarak, onun bakış açısı ile bakmalıdır. Ya da onun fenomenolojik alanına girmelidir. Herkesin bir fenomenolojik alanı vardır. Nedir bu fenomenolojik alan? Herkesin dünyaya bakış açısı farklıdır. Yani herkesin yaşantısı öznedir ve kendine özgü bir bakış tarzıyla bakar. Onun için eğer empati kurmak istiyorsak olayları onun gibi algılamaya ve bakmaya çalışmalıyız.

2- Empati kurabilmek için, karşımızdakinin duygu ve düşüncelerini doğru algılamamız gereklidir. Burada empatinin 2 temel bileşeni işin içine girmektedir. Bunlar, empatinin bilişsel ve duygusal bileşenleridir. Karşımızdakinin rolüne girerek onun

ne düşündüğünü algılamamız, bilişsel niteliklidir; karşımızdakinin hissettiklerini anlamamız ise duygusal nitelikli bir etkinliktir.

3- Empati tanımındaki son öge de; empati kuran kişinin zihninde oluşan empatik anlayışın, karşısındaki kişiye iletme davranışıdır. Karşımızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlasak bile; eğer anladığımızı ona ifade edemezsek empati kurma sürecini tamamlayamayız. Örneğin özellikle çocuklarda bu daha belirgindir.Yani bizi anlayabilirler ancak durumu iletmede başarılı olamayabilirler. Başlıca iki tür empatik tepki vardır: Yüz ve bedeni kullanarak veya sözlü olarak anladığımızı ifade etmek. her ikisi birlikte olduğunda empatik tepki daha verimli olacaktır. Örneğin sıkıntısını paylaştığımız bir kişinin omuzuna dokunup "son günlerde bunalmışsın" demek sadece " takma kafana geçer !" demekten çok daha etkili olacaktır(2).

Burada empati ile ilgili olarak,aslında çok geniş bir konu olmasına rağmen sadece bu yazılanlarla yetinilecektir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER:

Tüm bu yazılanlardan da anlaşıldığı üzere öğretmen eğitiminde iletişim becerilerinin öğrenilmesi artık bir zorunluluktur. İyi iletişim kurmayı bilen bir öğretmen çocuklarla daha kolay anlaşmanın yanı sıra onlara okulu, dersleri sevdirmede de kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca öğretmenin kendisini anlamaya çalıştığını hisseden öğrenci öğretmeniyle daha yakın ilişkiye girmek isteyecek, onu karşısında bir otorite gibi görmekten ziyade kendisinin her zaman yanında olmak isteyen, yardımcı olan, seven, analayan bir yetişkin olarak görecektir. Onun için öğretmen yetiştiren kurumların mutlaka öğretmen adaylarına iletişim becerilerine yönelik dersleri programa koymaları gerekmektedir. Ayrıca üniversitede öğretmen adaylarını yetiştiren personelin de bu konuda kendini iyi yetiştirmiş ve öğretmen adaylarına örnek olacak bir iletişim tutumu sergilemesi gereklidir. Çünkü bunlar öğrencileri doğrudan etkilemektedir. Unutulmamalıdır ki ilkokul ve okulöncesi kurumlarında iletişimin önemi ne kadar önemli ise aynı şekilde yüksek okullar için de geçerlidir.Çünkü orada da öğrencinin kendine güvenini, yaratıcılığını ve diğer pekçok şeyi, öğretmenin davranış ve tutumu etkilemektedir.

O halde ne kadar birbirimizle iyi ve doğru iletişim içinde olursak tıpkı yazımızın başında da belirttiğimiz gibi "maskesiz" olarak , kendi özümüzle , birbirimize güvenerek daha kolay bir diyaloga girip, birbirimizi anlamaya çalışacağız.

KAYNAKLAR

- (1) Sillars,S. "İletişim",Çev.Nüzhet Akın,Özgün Matbaa, Ankara, s.1ve8 (1995).
- (2)Dökmen,Ü. "Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim ve Empati",6.basım,Sistem y.,İstanbul (1997).
- (3)Deryakulu,D. "Eğitim Teknolojisi, İletişim,Öğrenme",A.Ü.E.B.F.dergisi,cilt24,s.527-31. (1991).
- (4)Zıllıoğlu,M. "İletişim nedir?", 2.basım, Cem y.,İstanbul,s.5 ve 19 (1996).
- (5)Cüceloğlu,D. "Yeniden İnsan İnsana", 6.basım, Remzi Kitabevi,İstanbul, s.13, (1994).
- (6)Gözütok,Dilek. "Disiplin Sağlamada Öğretmen Davranışları", **Buca Eğitim F.Y.,Izmir Eğitim Kongresi, Buca Eğitim F.Y.,Izmir, s.285 (1991).**
- (7)Y.Ö.K. Dünya Bankası,**Hizmet Öncesi Eğitimi Projesi,Öğretmen Eğitimi Dizisi,Ankara,s.14 (1997).**
- (8)Lamber M.S. ve DeJulio,S."Outcome Research in Charkhuff's Human Research Development Training Programs:Where is donut?" **The Counselling Psychologist, 6:79-86, (1997).**
- (9)Hoover,N.L. v.d. "The Supervisor-intern Relationship and Effective Interpersonal Communication Skills" **Journal of Teacher Education, March-April,22- 27 (1988).**
- (10)Ersever,O. "Öğretmen Eğitiminde Kişilik Gelişiminin Ve Etkili İletişim Becerilerinin Önemi", **H.Ü. Simposium'96 Kongresi,H.Ü. y., Ankara,s.334-341 (1996)**
- (11)Witt,J.W. v.d. "Oral Communication Compyency& Teacher Certification in the U.S. Reality & Recommendations" **Communication Education,40:144-151 (1991).**
- (12)Heald,J.veMoore,A. "The Teacher & Administrative Relationships in School System",The Mac Million Comp.,N.Y.,s.142 (1968).
- (13)Hall, E.ve Hall, C. "Human Relations in Education", N.Y.,Routledge,USA, s94 (1988).
- (14) Gordon, T. "Etkili Öğretmenlik Eğitimi", Sistem y.,2.basım,İstanbul, s.74 (1997).
- (15)Yavuzer,H. "Ana-Baba ve Çocuk",9.basım,Remzi K.,İstanbul, s.135 (1996).